

Esterházy János: zsidómentő antiszemita?

(Vita és kommentárok a Szombat folyóiratban)

1.

**Küzdelem egy hős elismeréséért
Németh Zsolt / 2008. szeptember**

Méltánytalan helyzetben van a XX. századi magyar történelem egyik legpozitívabb személyisége. Esterházy János gróf mind a mai napig nem kapta meg a Yad Vashem Világ Igaza elismerést, pedig a tények egyértelműek és alátámasztottak. A felvidéki magyar politikusról közismert, hogy 1942-ben a szlovák parlamentben egyedülként nem szavazta meg a zsidótörvényt.

Álljon itt egy idézet akkori parlamenti beszédéből: „Veszélyes útra tért a szlovák kormány akkor, amikor a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot benyújtotta, mert ezzel elismeri jogosságát annak, hogy a többség a kisebbséget egyszerűen kiebrudálhatja. Tudom, hogy a törvényjavaslat nagyon sok szlovák képviselőtársamnak nem fekszik, de ezek pártfegyelemből nem mernek fellépni a javaslat ellen. Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője leszögezem, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem ellene, mert mint magyar és keresztény, és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom”.

Mára azonban még többet tudunk. Ma már birtokunkban vannak olyan zsidók nyilatkozatai, akik dokumentáltan igazolják, hogy Esterházy János életüket mentett a Vészkorszakban. A mentéseket három csoportba oszthatjuk. Egyrészt, az akkori időszakban felvidéki magyar zsidók életüket köszönhatték annak, ha Budapestre menekülhettek. Ebben segített Esterházy, és erről tanúskodott például Sándor István, akinek történetét a nem zsidó Sándor Istvánné mondja el, a nyitrai Shlesinger Félix és felesége, Veithammer Katalin, illetve Frankel Angéla vagy a pozsonyi Rujder Ödön. Egy másik dokumentált eset Kleinman Lázár kassai főrabbinak köszönhető, aki elmondja, hogy Esterházy János saját birtokán tartott és nem engedett elhurcolni 200 munkaszolgálatost. Pontosan tudjuk, hogy annak idején mit jelentett, ha a munkaszolgálatosokat elindították nyugatra. És harmadrészt rögzítsük, hogy Esterházy kezdeményezően benne volt abban a titkos akcióban, melynek keretében Puskás István zólyomi, Sedivy László nyitrai és Brányik Sándor eperjesi református lelkészek több mint 1000 izraelitát kereszteltek meg azért, hogy a szlovákiai zsidótörvények legsúlyosabb passzusai alól mentesüljenek.

Mégis, akkor miért nem kapta még meg az elismerést Esterházy? Sajnos nem tudom kizárni: politikai okok miatt. Igen, szembe kell néznünk a tényekkel: a cseh és a szlovák lobbí mindent megtesz azért, hogy megakadályozza egy olyan történelmi személyiség elismerését, aki kétségtelenül igazságtalannak tartotta Trianont; akinek „elévülhetetlen bűne”, hogy részese volt a szinte csak magyarok lakta Dél-Szlovákiának Magyarországhoz történő visszacsatolásának, még akkor is, ha ő maga maradt az akkori tisoí Szlovákiában. Ha nagyon élesen akarok fogalmazni, akkor azt mondanám: Trianont, vagy a Benesi Dekrétumokat elítélnie egy zsidómentő hősnek sem volt-lehet joga.

Mint a polgári értékek iránt elkötelezett politikus, nem kívánok e helyzetbe belenyugodni. Egyrészt, hiszek az igazságban. Márpedig Esterházynak ott a helye a legnagyobbak között.

Nem fogadhatom el, hogy Trianon igazságtalanságának hangoztatása, a magyar nemzeti ügy melletti elkötelezettség vagy a mély katolikus hit akadálya legyen egy emberi morális tartás elismerésének. És úgy gondolom, hogy a magyarországi zsidóság számára is fontos az ügy. Ugyanis számukra sem lehet mindegy, hogy egy, a magyar nemzeti közösség számára hős vitrinjébe odakerül-e az az elismerés, mely egyértelműen üzeni: egy mélyen vallásos magyar „polgár” nem lehet antiszemita. Valahogy úgy, ahogyan ez Salkaházy Sárával történt. A kommunikációs gondokkal küzdő mai Magyarországon ezeknek az ügyeknek immár jelentős szimbolikus üzenete is van. Ezért is köszönöm azon zsidóknak az igyekezetét, akik velem és a Külügyi Bizottság nemrég Jeruzsálemben járt többpárti delegációjával együtt próbálják elérni az új tények alapján Esterházy János ügyének újratárgyalását a Yad Vashem Intézetben. Köszönet illeti az ügyben a napokban a Yad Vashemnek levelet író Novák Attilát, aki a Magyarországi Cionista Szövetség elnöke, és a Holokauszt poklát is megjáró Ádám Magda történészt, akinek elévülhetetlen érdemei vannak az igazság dokumentálásában. És itt kell megemlíteni, hogy anno nem kisebb személyiség írt levelet Jeruzsálembe Esterházy ügyében, mint Simon Wiesenthal.

Esterházy János „háborús bűnösként” halt meg. 1945-ben. Gustáv Husák letartóztatja, mert szót emelt a kassai kormányprogram magyarellenessé passzusai ellen. Átadják a KGB-nek, majd koholt vádak alapján életfogytiglani börtönbüntetést kap és Szibériába kerül, ahonnan 1949-ben súlyos betegen visszaadják Csehszlovákiának. 1957-ben börtönben hal meg. 50 évig még eltemetni sem engedték. Noha Oroszországban 1993-ban sikerült elérni rehabilitálását, Csehországban csak 2007-ben „találják meg” hamvait.

Életpályája arra kötelezi az utókort, hogy Jeruzsálemben is méltó helyére kerüljön. Emlékeztetőül álljon itt egy idézet Rujder Iréntől, a már említett és Esterházy által megmentett Rujder Ödön özvegyétől: „Mi, akik akkorian Szlovákiában éltünk, ismerjük a valóságot. Azért adták őt át a szovjeteknek, mert ha Pozsonyban állítják bíróság elé, minden zsidó mellette tanúskodott volna. Fájó az igazság ilyen való kifizetése, Esterházy tényleg megérdemli az igazak fáját Izraelben”. Biztos vagyok benne, hogy meg fogja kapni, hasonlóan, ahogy a Vatikánban is eredményesen fog zárulni Boldoggá Avatásának a folyamata. Ezzel Esterházy János halála után hozzá fog járulni, hogy reálisan szembesülhessünk önmagunkkal, a XX. századdal, és a hősök a megérdemelt Panteonba, míg a bűnösök a szemétkosárba kerüljenek.

A szerző az Országgyűlés Külügyi és Határon Túli Magyarok Bizottságának elnöke.

2.

Az ér(d)em másik oldala

Yehuda Lahav (Tel Aviv) / 2008. szeptember 11.

Gróf Esterházy János 1942 májusában az akkori (fasiszta) szlovák parlament egyetlen képviselője volt, aki nem szavazta meg a szlovákiai zsidók állampolgárságának megvonásáról – és ezzel deportálásuk lehetővé tételéről – szóló törvényjavaslatot. Németh Zsolt a Szombat honlapján a közelmúltban megjelent cikkében ezért (és másért is) úgy véli, hogy Esterházy „helye a legnagyobbak között van”.

Volt Pozsonyban néhány más képviselő, akik vízcsomagja hirtelen megtelt és az illemhelyre siettek. Esterházy maradt. Vannak, akik azt állítják, hogy a törvényjavaslat ellen szavazott – de hát kétséges, hogy abban a parlamentben, azon az ülésen volt-e egyáltalán lehetőség az ellenszavazatra. Jóhiszemű ember nem vonhatja kétségbe, hogy Esterházy tette bátor, becsületes és tiszteletreméltó volt és elismerés illeti érte. Ez Esterházy érdeme és csak becsületére válik, hogy ezért a szlovák és a magyar fasiszták egyaránt elítélték és a nácik sem rejtették véka alá véleményüket.

Csakhogy... az ér(d)emnek van egy másik oldala is. A szlovák fasiszta parlament zsidóellenes törvényhozásának csak a csúcsa volt a deportálásról szóló törvény. Megelőzték a zsidók vagyonát elkobzó, emberi jogait sértő, gazdasági és társadalmi kirekesztésüket rögzítő törvények. Esterházy minden előző zsidóellenes törvényt megszavazott, összesen 17 fellépésében a parlamentben egyetlen egyet sem utasított el. Ellenkezőleg: tiltakozott ellene, hogy a zsidó vagyonból csak szlovákok részesültek, hiszen „a szlovákiai magyarság is ki akarja venni részét az árjásításban”. Egy másik parlamenti beszédében kifejtette, hogy „a magyar tömegek, a magyar parasztság, a magyar kisiparosok, a magyar kereskedők épp úgy szenvedtek a zsidóktól és a zsidó túlkapásoktól, mint a szlovákok. Mi, a nemzeti és keresztény alapon álló magyarok épp olyan messze vagyunk a zsidó eszmeiségtől, mint a szlovákok”. A deportálásokat lehetővé tevő törvényjavaslat meg nem szavazását ért magyarországi kritikára Esterházy az akkori pozsonyi magyar követnek írt levelében így válaszolt: „Legfiatalabb korom óta mindig zsidóellenes beállítottságú voltam és az is fogok maradni”, de a deportálásról szóló törvényt „mint magyar és keresztény és mint katolikus istentelennek és embertelennek tartom”. Magyar történészek is megemlítik Esterházy „verbális zsidóellenes megnyilvánulásait”, amelyeket szerintük „taktikai megfontolásból” tett, hogy így különítse el a zsidókat a magyar kisebbségtől és „csökkentse a magyarok elleni támadások felületét”. Amikor meg akarta győzni a parlament elnökét, Martin Sokolt, hogy ne bocsássa szavazatra a deportálást lehetővé tevő javaslatot, Esterházy akkor is saját zsidóellenességére hivatkozott. Magyar történészek állítása szerint az volt a szándéka, hogy a szlovák antiszemitákkal „közös nevezőre helyezkedjen, hogy kifejezésre juttassa, hogy adott esetben még a zsidóellenesség sem lehet mentő körülmény egy ilyen ’istentelen és embertelen’ törvény megszavazására”. Nem tudom, hogyan tudja ezt Németh Zsolt összeegyeztetni azzal az állításával, hogy „egy mélyen vallásos magyar polgár nem lehet antiszemita”. Az én benyomásom szerint Esterházy csak Mikszáth Kálmán klasszikus mondása értelmében nem volt antiszemita: „Antiszemita az, aki a kelleténél jobban gyűlöli a zsidókat”...

Bevallom, hogy személyes véleményemet befolyásolja Esterházy kijelentése is, miszerint „mi magyarok mindig úgy tekintettünk Csehszlovákiára, mint az emberi tudatlanság és rosszindulat

tákolmányára, amelynek nincs létjogosultsága”. Dehát igaz, hogy ez a kijelentés nem függ össze közvetlenül a zsidókérdéssel és feltételezem, hogy a csehszlovák demokrácia sorsa nem szívügye Németh Zsoltnak. Ezzel szemben talán elgondolkoztatja Esterházy egy másik kijelentése: „A magyar-német sorsközösség olyan tényező, amelyet mindig ápoltunk a volt Csehszlovákiában, ahol mindnyájan éreztük a kisebbségi sors nyomását és ezért egyesült erővel harcoltunk helyzetünk javításáért (Henlein kriptó-náci pártjával! – Y.L.), egészen a csehszlovák állam teljes összeomlásáig”. Nem lehet Esterházy rovására írni, hogy a magyarországi deportációkat 1944-ben Jaross Andor belügyminiszter vezetésével hajtották végre. Mégis, említésre méltó, hogy a Csehszlovákiában a 30-as években működő Egyesült Magyar Párt két társelnöke Esterházy János és Jaross Andor volt. Ha rosszindulatú lennék, azt mondanám: „Mondd meg, ki volt a társelnököd és én megmondom, ki voltál”. De én nem vagyok rosszindulatú. Korántsem azonosítom Esterházyt Jarossal. Csak kérdem: Esterházy hívei miért nem említik és magyarázzák meg ezt a „sorsközösséget”?

A háború éveiben így beszélt Esterházy: „Kifejezzük rokonszenvünket Németország és Olaszország gigantikus küzdelmével szemben, egy jobb Európa biztosítása érdekében”. Hogyan képzelhette el Esterházy a zsidómentést – amennyiben voltak ilyen elképzelései – ha sikerrel zárul a náci Németország és a fasiszta Olaszország „hősies” küzdelme egy „jobb Európáért” – ez az egyik kérdés. A másik kérdés: e megnyílvánulások fényében továbbra is úgy véli-e Németh Zsolt, hogy Esterházy János „a 20. századi magyar történelem egyik legpozitívabb személyisége”?

És végül: a Yad Vasem bizottsága elutasította a javaslatot, hogy Esterházynak a „Világ jámborai” címet adományozza. Hogy megváltoztatja-e a döntését, az a bizottság dolga. Mindenesetre, tekintettel vitatott személyiségére, az Esterházy tevékenységében közvetlenül érintett szlovákiai zsidó közösség képviselői nem járultak hozzá a cím megadásához és nem fogadták el a meghívást Esterházy születésének 100. éves évfordulóján tartott megemlékezésre. Úgy érzem, nem egészen méltányos, hogy egy másik, Esterházy tevékenységében csak közvetve érintett zsidó közösség képviselői ezzel ellentétes álláspontra helyezkedjenek.

*

Yehuda Lahav nézőpontját elfogadva, de fenntartom azt a történeti forrásokon alapuló véleményem, hogy Esterházy János zsidókat mentett és ezért – legalábbis posztumusz – kitüntetés illeti meg. Nagyon sok zsidómentő volt korábban antiszemita, hangoztatott zsidóellenes nézeteket, ám a tömeggyilkosságokat, a zsidók fizikai üldözését már nem tudták elfogadni. Ez pedig, tehát emberek életének konkrét megmentése többet nyom a latba, mint az egyébként elfogadhatatlan antiszemita retorika.
(Novák Attila)

3.

Szóljon hozzá fórumunkban

admin #1 2008. Sep. 11. 14:59 14

Adminisztrátor

Regisztrálva: Feb 2007

Üzenetek:

Esterházy János felvidéki magyar politikus élete és munkássága megosztja a közvéleményt.

<http://www.szombat.org/kuzdelem+egy+hos+elismereseert.html>

<http://www.szombat.org/az+erdem+masik+oldala.html>

Esterházy, aki antiszemita kijelentéseket is tett, később – mint mondják – egyedülként nem szavazta meg a zsidók deportálását a szlovákiai parlamentben, majd zsidókat bújtatott és mentett. Több ilyen esetről tudunk, hogy korábban antiszemita meggyőződésű személyek a tömeges deportálások és gyilkosságok hatására, az embermentés útjára léptek. Hogyan ítéltető meg ennek fényében a furcsa sorsú politikus, aki ellen – immár a világháború után – koncepciókra alapozott pert is rendeztek?

Megérdemli-e Ön szerint, hogy a Yad Vashemben emlékfát állítsanak neki a világ jámborai között?

a sok-sok hozzászólás - "moderálva" - itt olvasható:

<http://www.szombat.org/forum/topic.php?id=101&page=1>